

ЕВРОПСКА КЊИЖЕВНОСТ

ФИЛИПО ТОМАЗО МАРИНЕТИ

(1876–1944)

МАНИФЕСТ ФУТУРИЗМА

1. Хоћемо да певамо о љубави према опасности, енергији и ужурбаности.

2. Основни елементи наше поетике биће храброст, дрскост и побуна.

3. Књижевност је до сада величала замишљену непокретност, екстазу и дремеж. Ми хоћемо да уздигнемо агресију, грозничаву несаницу, усиљени марш, ризични скок, плесак и удар песнице.

4. Објављујемо да су дивоте света обogaћене новом лепотом: лепотом брзине. Тркачки аутомобил са хаубом украшеном великим цевима налик на змије са експлозивним дахом... једно урлајуће моторно возило које као да се покреће ватром из митраљеза, лепше је од победе код Самотракија¹.

5. Хоћемо да певамо човеку за воланом, идеалној осовини целе земље, док она јури својом орбитом.

6. Песник мора испунити себе топлотом, гламуром и генијалношћу да би појачао жар примордијалних елемената.

7. Лепота постоји само у борби. Нема ремек-дела чији карактер није агресиван. Поезија мора да представља насилни обрачун са непознатим силама, приморавајући их да се потчине човеку.

8. Налазимо се на крајњем рту векова! Каква је данас корист од гледања у прошлост када морамо отворити мистериозне капке немогућег? Време и Простор умрли су јуче. Већ сада живимо у апсолутном, јер већ смо створили вечну, свеприсутну брзину.

9. Хоћемо да славимо рат – једини лек за свет, – милитаризам, патриотизам, деструктивне чинове анархиста, дивне смртоносне идеје и презир према женама.

10. Хоћемо да уништимо музеје и библиотеке, да се супротставимо моралу, феминизму и сваком опортунизму и утилитаристичком кукавичлуку.

¹ „Победа код Самотракија” или „Ника са Самотраке” – једна од најпознатијих скулптура античке грчке уметности.

11. Певаћемо о великим гомилама заведеним радом, задовољством и побуном; о разнобојном и полифоном таласу револуција у савременим престоницама; о ноћним вибрацијама арсенала и радионица обасјаних насилним електричним месецима; о прождрљивим железничким станицама које гутају пурњајуће змије; о фабрикама које су за облаке закачене нитима дима који испуштају; о мостовима који су се, попут гимнастичара, пружили преко корита осунчаних река; о авантуристички настројеним парњачама које њушкају хоризонт; о локомотивама великих груди које, попут огромних челичних коња са високим димњацима уместо узда, пућкају по шинама; и о клизећем лету аероплана чији пропелери звуче као лепетање барјака и аплауз ентузијастичне публике.

Објављено у листу „Фигаро” (Париз), 1909.

Prevod

ГИЈОМ АПОЛИНЕР

(1880–1918)

МОСТ МИРАБО

Испод моста Мирабо тече Сена
И љубав наша
Зар је све успомена
Патња увек радошћу беше испраћена

Нек сат бије и ноћ крене
Све одлази осим мене

Лицем у лице за руке се држећи
Стојимо док испод
Моста наших руку пролазећи
Вал тече уморан од погледа вечних

Нек сат бије и ноћ крене
Све одлази осим мене

Љубав нам одлази с водом што мрмори
Одлази љубав
О животе спори
А наша се нада разбуктава гори

Нек сат бије и ноћ крене
Све одлази осим мене

Протичу дани протичу времена
Прошлост је мртва
Љубав неживљена
Испод моста Мирабо тече Сена

Нек сат бије и ноћ крене
Све одлази осим мене

Превод Никола Бертолино

ЛЕПА РИЂОКОСА

Ево ме пред свима човек сам пун разума
Који познаје живот а о смрти оно што жив човек може да зна
Који је отрпео болове и радости љубави
Који је понекад умео да наметне своје појмове
Који зна неколико језика
Који је упознао рат у артиљерији и пешадији
Рањен у главу трепаниран под хлороформом
Који је изгубио најбоље своје пријатеље у страховитој борби
О старом и новом знам колико један човек може о томе да зна
И не бринући се данас због тог рата
Међу нама и за нас пријатељи моји
Ја судим ту дугу кавгу традиције и инвенције
Поретка и пустиловине
Ви чија су уста сачињена на слику уста божијих
Уста која су поредак сам
Будите милосрдни када нас упоређујете
Са онима који беху савршенство поретка
Нас који свуда трагамо за пустиловином

Ми нисмо ваши непријатељи
Ми хоћемо за себе пространа и необична подручја
Где се тајна расцветана нуди оном ко хоће да је бере
Има тамо нових ватри боја никада виђених
Хиљаду несамерљивих снохватица
Којима треба дати стварност
Ми хоћемо да истраживамо доброту огромну земљу
у којој све ћути
А ту је и време које се може прогнати или присилити
на повратак
Милост за нас који се вечно боримо на границама
Безграничног и будућег
Милост за наше заблуде милост за наше грехове
Ево долази лето силовито годишње доба
А младост моја мртва је као и пролеће
О сунце то је време жарке разборитости
И ја чекам
Да заувек пратим облик племенити и благи
Који она узима да бих волео само њу
Она има љупки вид
Једне дивне риђокосе
Као да је златна коса њена

Лепа муња за времена
Или као пламен што се лелуја
На зрелој ружи усред руја

Али смејте се смејте ми се
Људи одасвуд нарочито свете овдашњи
Јер толико тога не смем да вам кажем
Толико тога што ми не би дозволили да кажем
Смилујте се мени

Превод Никола Бертолино

ВЛАДИМИР МАЈАКОВСКИ

(1893–1930)

ОБЛАК У ПАНТАЛОНАМА

Ви мислите бунца маларија?
То је било,
било у Одеси.

„Доћ’ ћу у четири”, рекла је Марија.

Осам.
Девет.
Десет.

Ево и вече
у ноћну страву бежи
вече децембарско
с прозора
у магли.

У старачка леђа смеју се и ржу
канделабри.

Мене више препознати не може:
ја сам згрчена
гомила
жила.
Шта таква гомила пожелети може?
А много хоће таква гомила.

Јер више није важно
ни то што сам од бронзе,
ни то што срце моје –
од гвожђа хладног –
бије.

Ноћу и човек свој звек
у нешто женско, меко,
жели да сакрије.

И ја сâм,
огроман,
на прозору савијен,
растапам стакло челом од челика.
Да ли је то љубав или није?
И каква је –
мала или велика?
Одакле велика у таквом телу:
мора да је то малена,
нека кротка љубав што се у страну баца
од аутомобилских сирена
и воли звекет прапораца.

Опет и опет
чекам,
забивши лице у рошаво лице кише.
И већ ме је попрскала дрека
градске плиме, све више.

Поноћ, са ножем ког пружа –
до ђавола с њим! –
дошла је,
заклала.
И као с пања глава сужња,
дванаеста ура је пала.

У окнима суморне кишне капи,
кревелећи се,
накрцале,
к'о урлањем уста да су разјапиле
химере с париске катедрале.

Проклета да си!
И поцепа уста скоро крик.
Зар ти је и то мало?

Чујем:
нерв,
тихо, као с кревета болесник,
подигао се.
И, гле –
у почетку је пошао
једва.

Онда је усталасан,
јасан,
потрчао.
Сада је са друга два
очајно играти стао.

Пао на плафон спрату ниже.
Живци
велики,
мали,
многи –
помамно скачу
и већ –
гмижу.
Живци пали с ногу!

А ноћ се по соби глиби и око,
отезало, одатле никако да се исправи.

Одједном, врата зацвилише,
к'о да крчма зуб на зуб
не може да састави.

Ушла си
осорна, као „на!“ –
гужвајући рукавице као луда,
и рекла: „Да знате, ја ћу да се удам.“

Па шта, удајте се.
Ништа није било.
Издржаћу.
Гледајте – ја сам спокојан
к'о било покојника.

Сећате се?
Говорили сте:
„Џек Лондон, новац, љубав, страсти“ –
а ја видех само једно:
ви сте Ђоконда,
коју треба украсти!
И украли су је.
Опет ћу љубав у теревенкама утући,
повије обрва озаривши ватром.
Па шта!

Понекад и у изгорелој кући
скитнице нађу дом!

Изазивате?
„Мање но просјак копејака
ви имате смарагда безумља.”
Сетите се!
Пала је Помпеја
од раздраженог Везува!

Хеј!
Господо!
Љубитељи
обесвећења,
злочинстава,
покоља,
да ли сте најстрасније
видели –
лице моје
када сам
ја апсолутно спокојан?

И осећам –
„ја”
за мене је мало.
Неко се отима из утробе моје.

Хало!
Ко је?
Мама?
Вашег сина нешто дивно боли!
Мама!
Запаљено му је и срце и вене.
Реците сестрама, Људи и Ољи,
он нема куда да се дене.

Свака реч,
чак и шала штура,
коју избљују његове усне горуће
излеће као гола курва
из запаљене јавне куће.

Људи миришу –
печења има!

Стигли су некакви
блистави!

Под шлемовима
ено!
Не може се у чизмама!
Реците ватрогасцима:
да се нежније веру по срцу запаљеном.

Сам ћу, знајте!
Избечићу сузне као бурад очи.
О, ребра ми, да се оперем, дајте.
Искочићу! Искочићу! Искочићу! Искочићу!
Сурвава се и пуца.
Искочити нећеш из срца!

Из пукотине усана
на спаљеном лицу огуљеном
израста парче пољупца изгорела.
Мама!
Да певам не могу!
Срца мога изгара капела!

Поцрнеле су фигуре речи и бројева
из лобање,
к'о деца из запаљеног здања.
Тако је страх, хватајућ' се
за небо,
дизао
горуће руке „Лузитаније”.
Према гомили
што у тишини станова дрхти
стооки с пристаништа диже се сјај.
Криче последњи –
бар ти!
јецај, да горим, вековима дај!

Превод Бора Ћосић

Објашњења

лакеј – униформисан слуга; *софа* – канабе, клупа крај зида у соби на којој се седи и спава; *канделабр* – богато украшен, висок свећњак у виду стуба; *Џек Лондон* (1876–1916) – амерички писац, приповедач и романописац; *Боконда* – *Мона Лиза Боконда* – чувена слика италијанског сликара Леонарда да Винчија; „*Лузитанија*” – овде велики енглески брод, који су Немци потопили на почетку Првог светског рата (1915) и том се приликом удавило 1134 лица.

РАЈНЕР МАРИЈА РИЛКЕ

(1875-1926)

ЈЕСЕЊИ ДАН

Господе, час је. Натраја се лето.
Засенчи сунчанике, разобручи
ветар да пољем јесењим захучи.

Последњем плоду зрење заповеди;
још два-три дана јужнија му дај,
усавршењу нагнај га, нацеди
последњу сласт у тешког вина сјај.

Ко дом сад нема, тај га стећи неће.
Ко сам је сада, дуго сам ће бити,
читаће, писма писати и бдити,
и немирно ће гледати дрвеће
када се лишће стане зраком вити.

СОНЕТИ ОРФЕЈУ

Само ко се кроз
Хад гласио лиром,
сме хвале бескрајне
склад да проспе широм.

Само ко хлеб је и со
с мртвима јео,
чуваће спомен
на то к'о бића део.

Нек' водом одраз трепери
мутан за нас:
ти чувај слике траг.

Тек у двострукој сфери
постаје сваки глас
вечан и благ.

Превод Бранимир Живојиновић

ТИН УЈЕВИЋ

(1981–1955)

СВАКИДАШЊА ЈАДИКОВКА

Како је тешко бити слаб,
како је тешко бити сам,
и бити стар, а бити млад !

И бити слаб, и немоћан,
и сам без игдје икога,
и немиран, и очајан.

И газити по цестама,
и бити гажен у блату,
без сјаја звијезде на небу.

Без сјаја звијезде удеса
што сијаше над колијевком
са дугама и варкама.

– О Боже, Боже, сјети се
свих обећања блиставих
што си их мени задао.

О Боже, Боже, сјети се
и љубави, и побједи
и ловора и дарова.

И знај да Син твој путује
долином свијета туробном
по трњу и по камењу,

од немила до недрага,
и ноге су му кржаве,
и срце му је рањено.

И кости су му уморне,
и душа му је жалосна,
и он је сам и запуштен.

И нема сестре ни брата,
и нема оца ни мајке,
и нема драге ни друга.

И нема нигдје никога
до игле драча у срцу
и пламена на рукама.

И сам и самцат путује
под затвореном плавети,
пред замраченом пучином,

и кому да се потужи?
Та њега нитко не слуша,
ни браћа која лутају.

О Боже, жеже твоја ријеч
и тијесно јој је у грлу,
и жељна је да завапи.

Та бесједа је ломача
и дужан сам је викнути,
или ћу главњом планути.

Па нек сам кријес на брдима,
па нек сам дах у пламену,
кад нисам крик са кровова!

О Боже, тек да доврши
печално ово лутање
под сводом који не чује.

Јер мени треба моћна ријеч,
јер мени треба одговор,
и љубав, или света смрт.

Горак је вијенац пелина,
мрачан је калеж отрова,
ја вапим жарки илинштак.

Јер ми је мучно бити слаб,
јер ми је мучно бити сам
(када бих могао бити јак,

када бих могао бити драг),
но мучно је, најмучније
бити већ стар, а тако млад!

ТОМАС МАН

(1875–1955)

ТОНИО КРЕГЕР

(...)

Тада се још једном обазре за њима, за Хансом и Ингеборгом, па оде, напусти веранду и игранку, и попе се у своју собу.

Био је опијен светковином у којој није имао удела, и уморан од љубоморе. Као негда, било је сасвим као негда! Зажарена лица стајао је он на тамном месту, патећи ради вас, ви плави, живи, срећни, па је после отишао усамљен. Требало би да сада неко дође! Требало би да дође Ингеборга, требало би да примети да је отишао, требало би да пође за њим крадом, да му стави руку на раме и да му каже: Ходи к нама унутра! Буди радостан! Ја те волим!... Али она никако није долазила. Такве се ствари не дешавају. Да, сасвим је тако као тада, и он је срећан као тада. Јер његово срце живи. А чега је било за све то време у којем је постао оно што је сада? – Укочености; пустоши; леда; и духа! И уметности!...

Он се свукао, легао и угасио светлост. Шаптао је два имена у своје узглавље, то неколико чедних, северних слогова, који су за њ означавали његов прави и првобитни начин љубави, патње и среће, живот, припросто и срдечно осећање, завичај. Осврнуо се на године од тада до данашњег дана. Помишљао је на разуздане пустоловине чула, живаца и мисли које је проживео, видео је себе разривена иронијом и духом, опустела и укочена сазнањем, упола истрошена грозницама и студенима стварања, видео је себе где без ослонца и неспокојне савести лута између неизгладивих крајности, између светитељства и пожуде, префињен, осиромашео, заморен хладним и вештачки одабраним заносима, заблудео, опустошен, измучен, болестан – и јецао је од кајања и чежње за старим завичајем.

Око њега је било тихо и тамно. Али одоздо, пригушен и њихајући, допирао је до њега слатки, тривијални трајни такт живота.

*

Тонио Крегер сеђаше на северу и писаше Лизавети Ивановној, својој пријатељици, као што јој је и обећао:

„Драга Лизавета, тамо доле у Аркадији куда ћу се и ја ускоро вратити”, писао је он. „Ево, дакле, нешто као писмо, али свакако ће вас разоча-

рати јер мислим да га пишем некако са општег гледишта. То не значи да не бих имао шта да причам, да нисам, на свој начин, доживео понешто. Дома, у мом родном граду, хтели су ме чак ухапсити... али о овоме ћете чути усмено. Ја имам сада дана када ми је милије да на добар начин кажем понешто опште уместо да причам приче.

Знате ли још, Лизавета, да сте ме једном назвали грађанином, залуталим грађанином? Назвали сте ме тако у једноме часу кад су ме завеле друге исповести које су ми се пре тога омакле, па сам вам признао своју љубав према ономе што ја зовем животом; и ја се питам да ли сте знали колико сте тиме погодили истину, колико су моје грађанство и моја љубав према животу једно исто. Ово ми је путовање дало повода да о томе размишљам...

Мој отац, то знате, био је северни темперамент: контемплативан, тељеит, исправан из пуританства, и склон сети; моја мајка је имала неодређено егзотичну крв, била је лепа, чулна, наивна, у исти мах немарна и страсна, и нагонски лабава. Ван сваке је сумње да је то била мешавина која је у себи садржавала ванредне могућности – и ванредне опасности. А произашло је из ње ово: грађанин који је залутао у уметност, боем који чезне за домаћом углађеношћу, уметник са немирном савешћу. Јер у свакој ванредности и сваком генију видим нешто дубоко двосмислено, дубоко проказано, дубоко сумњиво, она ме испуњава овом заљубљеном слабошћу за све што је припросто, простодушно и пријатно-нормално, што је негенијално и пристојно.

Ја стојим између два света, ни у којем нисам дома, и зато ми баш није лако. Ви уметници називате ме грађанином, а грађани долазе у искушење да ме ухапсе... и ја не знам шта ме од тога двога теже вређа. Грађани су глупи: али ви који обожавате лепоту, који ме називате флегматичним и без чежње, требало би да размислите да постоји једно уметништво које је тако дубоко, тако исконско и судбинско да нема чежње која му се чини слађа и осећајнија од чежње за сластима обичности.

Ја се дивим гордима и хладнима, њима који слободно хитају за доживљајима по стазама велике, демонске лепоте, и презиру »човека«, – али ја им не завидим. Јер ако ишта може да од литерата начини песника, може то ова моја грађанска љубав према човечанском, живом и обичном. Из ње извире сва топлина, сва доброта, сав хумор, и чисто ми се чини да је то она љубав о којој је писано да неко може говорити и људским и анђеоским језицима, а да ће без ње ипак бити само звоно које звони и прапорац који звечи.

Што сам до сада чинио, то није ништа. Ја ћу створити боље ствари, Лизавета – ово је обећање. Док пишем, море ми шаље своје шуштање одоздо, и ја склапам очи. Гледам у нерођени свет сенки који жели да га средим и уобличим, видим комешај прозрочних људских прилика које ми машу, позивајући ме да их зачарам и спасем: трагичних и смешних, и таквих које су и једно и друго у исти мах – а овима сам веома накло-

њен. Али моја најдубља и најтајнија љубав припада онима који су плави и модрооки, светли и живи, срећни, милокрвни и обични.

Не користе ми ову љубав, Лизавета; она је добра и плодна. У њој има чежње и сетне зависти и мало презирања и читаво једно чедно блаженство.”

(Одломак)

Превод Аница Савић-Ребац